

meyince hiç kimsenin hayatına dokunulmayacağına dair Timur'dan söz alarak kaleyi teslim etmiştir. Bir süre Timur'un elinde esir kalan Mustafa Bey aynı yıl ölmüştür. Osmanlı tarih yazarlarının verdiği bilgilerle arşiv belgeleri incelendiğinde Malkoç Mustafa Bey'in neslinden gelen akıncı beylerinin Rumeli'de, özellikle Silistre ve çevresinde faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır. Günümüzde Balkan şehirlerinde bulunan, akıncı beylerinin yaptırmış olduğu mimari eserlerle vakfiyelerdeki seçereler ve mezar kitâbeleri de kaynaklardaki bilgileri doğrulamaktadır.

Malkoç Mustafa Bey'in oğulları Bâli Bey ve Yahyâ Paşa, Fâtih Sultan Mehmed ve II. Bayezid devirlerinin önemli akıncı beylerindendi. İstanbul'un fethinde de hizmet eden Bâli Bey Arnavutluk, Dalmasya ve Eflak'a düzenlediği akınlarda önemli başarılar kazandı. 883'te (1478) Semendire, 891'de (1486) Silistre sancak beyi oldu. Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesinde önemli rol oynadı. Daha sonra akıncı beyi olan Bâli Bey, Mihaloğulları'ndan Ali ve İskender Bey ile Evrenosoğlu İlsâ beylerle birlikte Macaristan taraflarında akınlar yapmış, ancak pek çok ganimetle dönerken Erdel (Transilvanya) voyvodası tarafından mağlûp edilmiştir (İbn Kemal, VII, 423). Bâli Bey, II. Bayezid devrinde 904'te (1498-99) yapılan Boğdan seferine de katılmış, aynı yıl Lehistan üzerine iki defa akın yapmıştır. Bu bölgedeki başarılı akınlarından dolayı Varşova fâtihisi olarak ün kazanmış, muhtemelen 916 (1510) yılında vefat etmiştir. Bâli Bey'in Saraybosna'da bir mescidi bulunmaktadır.

Bâli Bey'in oğulları da babaları gibi akıncı olmuş, bunlardan Damad Ali Bey Sofya, Tur Ali Bey Silistre sancak beyliğine getirilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in 920'deki (1514) Çaldıran seferine katılan bu beyler savaşta şehid düşmüşlerdir. Hamza Bey ismindeki diğer bir oğlu da 1501 yılındaki mücadelelerde çok genç yaşta alay beyi iken şehid olmuştur. Bâli Bey'in bir başka oğlu Sinan Bey XVI. yüzyıl başlarında Aydın sancak beyi olarak görev yapmıştır.

Malkoçoğulları'nın atası olan Mustafa Bey'in Damad Yahyâ Paşa ismindeki oğlu da Rumeli'de akıncı olarak sancak beyliği ve beylerbeyilik görevlerinde bulunmuştur. 880-886 (1475-1481) yılları arasında Bosna beylerbeyi, 886-887 (1481-1482) ve 893-899 (1488-1494) yıllarında olmak üzere iki defa Rumeli beylerbeyi, 899-907 (1494-1501) yılları arasında tekrar Bosna beylerbeyi olmuştur. Ardından Anadolu beylerbeyi olan Yahyâ Paşa,

üçüncü defa Rumeli beylerbeyi olduktan sonra 910-913 (1504-1507) yıllarında vezir olarak görev yapmış ve 913'te (1507) vefat etmiştir. Damad Yahyâ Paşa'nın Filibe, Tatarpazarcığı ve Sofya'da yaptırdığı birçok mimari eser vardır. Ayrıca Lofça'da hamam, Saraybosna'da cami (889/1484), İstanbul Kadırga'da cami ve mektep, Üsküp'te kendi adını taşıyan mahallede bir külliye inşa ettirmiştir. Sonraki yıllarda akıncı beyliği yapan Malkoçoğulları daha çok Yahyâ Paşa neslinden geldikleri için Yahyâpaşazâdeler diye anılmıştır.

Yahyâ Paşa'nın Sultanzâde Koca Bâli Paşa, Gazi Ahmed Bey ve Mehmed Paşa adlarındaki oğulları Rumeli'de akıncı beyi olarak faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan Koca Bâli Paşa genç yaşta akına başlamış, Mohaç Meydan Muharebesi'nde öcünü kumandanı olmuştur. Ardından Semendire sancak beyliğine tayin edilen Koca Bâli Paşa'ya bu görevi yanında Belgrad muhafızlığı verilmiş, daha sonra Bosna ve Belgrad sancak beyliği, 949-950'de (1542-1543) ise Budin beylerbeyliği tevcih edilmiştir. Akıncı beyi olarak bulunduğu şehirlerde cami ve medrese gibi birçok hayır eseri yaptırmıştır.

Yahyâ Paşa'nın Gazi Ahmed Bey ismindeki oğlu Alacahisar, İnebahtı ve İstolni-Belgrad'da akıncı sancak beyi olmuş, 951'de (1544) vefat etmiştir. Budin'de medresesi vardır. Yahyâ Paşa'nın diğer oğlu Mehmed Paşa da Vidin, Semendire ve Belgrad'da sancak beyliğinde bulunmuştur. 909-955 (1503-1548) yılları arasında yaşadığı bilinen Mehmed Paşa daha çok Mora yarımadasında faaliyet göstermiştir. 935'te (1529) Bavyera ve Moravya'ya da akınlar yapmış, 950-955 (1543-1548) yılları arasında Budin beylerbeyi olmuştur. Belgrad'da cami, medrese, sebil, han ve imareti bulunan Mehmed Paşa, Osmanlılar'ın XVI. yüzyılda Rumeli'deki akıncı beyleri arasında en güçlü ve başarılı olanıdır. Oğullarından Arslan Paşa Semendire ve Vülçitrın sancak beyliği yapmış, 972-973'te (1565-1566) Budin beylerbeyliğinde bulunduktan sonra Sokullu Mehmed Paşa'nın etkisiyle idam edilmiştir. Pirlepe'de cami ve Budin'de sebil ile baruthâne ve Baruthâne Kalesi gibi mimari eserleri vardır. Mehmed Paşa'nın diğer oğlu Derviş Bey 950'de (1543) Segedin, 959'da (1552) İstolni-Belgrad sancak beyi olmuştur. Malkoçoğulları Rumeli dışında Anadolu ve Mısır'da da çeşitli hizmetler yapmışlardır. Mısır beylerbeyi olan Ali Paşa'nın Malkoçoğulları'ndan olduğu

bilinmektedir. Malkoçoğlu Ali Paşa 1012'de (1603) Yemişçi Hasan Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirilmiş ve İstanbul'a çağırılmıştır. Yavuz unvanıyla da tanınan Ali Paşa 1013'te (1604) Belgrad'da vefat etmiştir.

Malkoçoğulları Osmanlılar'ın Balkanlar'daki fetihleri, buralara yerleşim politikaları, iskân edilen toprakların Osmanlı kültürüyle bütünleştirilmesi ve Osmanlı gücünün en uç noktalara kadar taşınmasında önemli rol oynamışlardır. Osmanlılar'ın Balkanlar'da yaptığı I. Kosova, Niğbolu, Varna ve II. Kosova gibi büyük meydan muharebelerine de katılmışlardır. Ancak akıncılığın geri plana düştüğü XVII. yüzyılda diğer akıncı aileleriyle birlikte Malkoçoğulları'nın da devirleri kapanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osmân* (nşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 39-40; Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 378; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VII, 210, 399-403, 423-427; Necatî Tacan, *Akıncılar ve Mehmed II, Bayazid II Zamanlarında Akıncılık*, İstanbul 1936, tür.yer.; Danişmend, *Kronoloji*, II, 346-347; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 303, 518; II, tür.yer.; a.mlf., "Akıncı", *İA*, I, 239-240; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâstı*, s. 78, 276-277, 482; M. A. Mehmedovski - A. Saiti, "Acte de donation de Yahya Pacha de 1507", *Glasnik*, Üsküp 1954, s. 69-76; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, II, 883-885; Çetin Arslan, "Erken Osmanlı Dönemi (1299-1453)'nde Akıncılar ve Akıncı Beyleri", *Osmanlı*, Ankara 2000, II, 217-225; Fr. Babinger, "Beitrag zur Geschichte des Geschlechtes der Malkoc-oglu's", *Annali*, I, Roma 1940, s. 117-135.

FAHMETTİN BAŞAR

MALTA

Akdeniz'de Sicilya ile Afrika arasında bir ada devleti.

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

II. TARİH

Sicilya kıyılarına 100, Tunus kıyılarına 300 km. uzaklıkta bir büyük (Malta adası: 246 km²), dört küçük (Gozo, Comino, Cominotto ve Filfolâ adaları) adaya sahip bulunan Malta Cumhuriyeti (Malta dilindeki resmî adı: Repubblika ta Malta, İngilizce: Republic of Malta) tek meclisli (altmış beş üyeli Temsilciler Meclisi) ve çok partili parlamenter rejimle yönetilir. Yüzölçümü 316 km², nüfusu 383.000'dir (2003 tah.). Başşehri Valletta (7000 nüfuslu), diğer önemli şehirleri Birkirkara (21.600), Qormi (18.100), Mosta (17.500), Zabbar (15.000) ve Rabat'tır (13.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Kalker yapılı olan takımadaların yüzeyi genellikle engebeli, vadilerle yarılmış, fakat yüksekliği fazla olmayan bir plato görünümündedir. Adaların hiçbirinde yüksekliği 300 metreye erişen yer yoktur. En yüksek nokta Malta adasının güneybatı kıyısına yakın Bingemma Heights doruğudur (253 m.). Ülkeye ve takımadalara adını veren asıl Malta adasının batı ve kuzeybatı kıyıları yüksek ve kayalık, doğu ve kuzeydoğu kıyıları ise alçak ve kara içine derin bir biçimde sokulan koylarla parçalanmış durumdadır.

Tipik Akdeniz iklimi özellikleri gösteren Malta'da kış mevsimi ılık geçer, kar yağışı görülmez. Yağmurlu mevsim kıştır. Yazlar kurak ve sıcak geçer. Özellikle Kuzey Afrika'dan Sicilya kıyılarına doğru esen "sirocco" rüzgârı Malta'yı da etkiler (ağustos ve eylülde, bazan da ilkbaharda). Çok sıcak ve kuru olan bu rüzgâr insan ve hayvanlar üzerinde bunaltıcı bir etki yapar.

Göl bulunmayan Malta'da devamlı akarsu da yoktur. Derin yarılmış fakat kısa boylu vadiler tabanında aylarca su bulunmayan kuru vadiler halindedir. Doğal bitki örtüsü olarak maki toplulukları görülür. Malta yer yer palmye ve kaktüs gibi bitkilerin varlığı ile Afrika özelliklerini yansıtır.

Nüfus sayısı az bir ülke olmasına rağmen Malta'da nüfus yoğunluğu çok yüksektir (km²'ye 1149 kişi); bu yoğunluk oranıyla dünyanın en kalabalık bölgelerine örnek gösterilir. Ülkede resmî dil Malta dili ve İngilizce'dir. Eski Fenike diliyle Arapça'nın karışımından oluşan Malta dili, çok sayıda İtalyanca kelimeye sahip olduğu gibi yeryüzünde Latin alfabesiyle yazılan tek Sâmi dilidir. Nüfusun % 98'i Katolik'tir. Ülkede çok az sayıda Protestan bulunur. Müslümanların sayısı 1500 civarındadır ve bunun ancak 1000 kadarı Malta uyrukludur.

Toprağının kireçli olmasına ve verimsizliğine rağmen ikliminin ılıman oluşu çeşitli Akdeniz ürünlerinin yetişmesine imkân verir. Buğday, muhtelif sebzeler, meyve ve pamuk üretilir. Bunlardan buğday dışındakiler sulamalı tarımı gerektirdiğinden ve adaların su kaynakları yeterli olmadığından deniz suyu arıtılarak sulamada geniş ölçüde kullanılır. Takimada, Sicilya kanalının ve Afrika kıyılarının sığ sularına yakın olduğu için çevresindeki sular önemli ölçüde balık akınlarına uğrar. Bu sebeple balıkçılık da adanın gelir kaynakları arasında mühim bir yer tutar.

Malta son yıllarda Libya ile yakınlaşarak ekonomik iş birliği içerisine girmiştir. Bu sayede, aslında çok sınırlı olan doğal kaynaklarına ivme kazandırma imkânını bulmuş ve endüstrisini geliştirmiştir. Önceden beri mevcut olan gıda, içki, eldivencilik ve dokuma gibi sanayi faaliyetleri yanında metal işleme, otomobil montajı, konfeksiyon, plastik ve kauçuk ürünleri gibi sanayi kollarında atılım yapmıştır. Eskiden askerî gemi tezgâhları olarak çalışan Malta Tersanesi, günümüzde daha da genişletilen dokları ve tamir bakım üniteleriyle Akdeniz'in sivil gemilerinin tamirinde önemli bir rol oynar. Turizmin de Malta ekonomisinde özel bir yeri vardır. Başta İngilizler olmak üzere çeşitli ülkelerden bir yıl zarfında gelen turist sayısı ülke nüfusunun birkaç katına ulaşabilmektedir. Deniz ve yat turizmiyle birlikte kültürel zenginliklerin varlığı da bunda etkili olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Ardel, *Klimatoloji*, İstanbul 1973, s. 224-225; N. Slousch, "Malte, ses habitants et leur langue", *RMM*, V/8 (1908), s. 631-646; C. Villain-Gandossi, "Médianité de l'archipel maltais passé et présent", a.e., sy. 71 (1994), s. 5-15; P. Graff, "La Valette: Une ville nouvelle du XVIe siècle et son évolution jusqu'à nos jours", a.e., sy. 71 (1994), s. 151-165; Jean-Marie Miossec, "Malte en transition: Démographie, économie et gestion de l'espace", a.e., sy. 71 (1994), s. 199-216; Şehâbeddin Tekindağ, "Malta", *İA*, VII, 260; E. Rossi, "Malta", *EP²* (Fr.), VI, 280-281; "Malta", *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, I, 215-218; "Malta", *Atlas Ansiklopedisi: Bugünkü Dünyamız*, Gütersloh 1993, I, 50-51.

METİN TUNCEL

II. TARİH

Malta'da ilk iskânın milâttan önce 4000 yıllarında Sicilya'dan gelen bir grup çiftçi ailesiyle başladığı ileri sürülür. Ada, Fenikeliler'in burayı bir ticarî üs haline getirdikleri milâttan önce X. yüzyıldan itibaren önem kazanmaya başladı. Milâttan önce VII ve VI. yüzyıllarda Kartacalılar'ın yönetimine girdi. Milâttan önce 218'de Romalılar tarafından ele geçirildi ve yak-

laşık bin yıl Romalı ve Yunanlılar'ın yönetiminde kaldı. Bu dönemde Gozo'da sadece Yunan, Malta'da ise Roma ve Yunan paraları basıldı ve kullanıldı. İlk Hristiyan azizlerinden Saint Paul'un adaya gelmesiyle halk Hristiyanlığı kabul etti. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra 533'te Bizans hâkimiyetine geçti ve Bizans savaş gemilerinin güçlü bir üssü haline geldi.

Müslüman Araplar'ın Malta'ya ilk gelişlerinin Ağlebî Hükümdarı I. Ziyâdetullah dönemine rastladığı ve onun 221'de (836) adaya bir donanma gönderdiği öne sürülür. Bununla beraber adanın kesin bir şekilde ele geçirilişi, Sicilya'daki Ağlebî kumandanlarından Ahmed b. Ömer yönetiminde yola çıkan bir filo tarafından gerçekleştirildi (28 Ramazan 256 / 29 Ağustos 870). Ağlebîler gemi yapmak maksadıyla burada bir tersane inşa ettiler. Malta'daki müslüman hâkimiyeti kalıcı oldu, ada halkının dili ve yer adları üzerinde Arapça'nın etkisi görüldü. Malta'da İslâmî dönemden kalma para, mezar taşları ve bir cami kalıntısı bulunmuştur. Müslümanların adadaki hâkimiyetleri sırasında Melita şehrinin adı Medine olarak değiştirildi ve merkez yapıldı. O dönemde Rabat adıyla anılan şehrin varoşları, daha sonra ayrı bir şehre dönüştü. 381'de (991) yapılan bir nüfus tesbitine göre adadaki müslümanlar 15.000, Hristiyanlar ise 6350 hâne civarındaydı. Ada halkının dinî inançlarına karışmayan müslümanların varlığı, Normanlar'ın 483'te (1090) Sicilya'dan gelerek Malta'yı ele geçirmelerine kadar sürdü. Norman Kralı II. Roger 1127'de Malta'yı kesin olarak aldı ve müslümanlar II. Frederik'in kararı ile 647'de (1249) adadan çıkarıldı. Malta 1284'te Sicilya'yı ele geçiren Aragonlular'ın, 1410'da Kastilyalılar'ın hâkimiyetine girdi ve 250 yıl sürecek olan İspanya krallarına bağlı bulunduğu bu dönemde kendi kanunları ile yönetilen bir cumhuriyet idaresine sahip oldu. Zaman zaman Tunus'taki Hafsîler'in akınlarına uğrayan

Malta'nın başşehri Valletta'nın genel görünüşü (İdris Bostan fotoğraf arşivi)

